

ZASADY I PROCEDURY PODEJMOWANIA INTERWENCJI W SYTUACJI PODEJRZENIA KRZYWDZENIA LUB KRZYWDZENIA MAŁOLETNIEGO

I. Zasady i procedury podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletniego

Pojęcie „przemoc domowa” – należy rozumieć jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- ograniczające lub pozbawiające dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- istotnie naruszające prywatność lub wzbudzające poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Rodzaje przemocy domowej i ich charakterystyka

- **Przemoc fizyczna** – to intencjonalne działanie sprawcy, mające na celu przekroczenie granicy ciała dziecka, często powoduje różnego rodzaju urazy.
- **Przemoc psychiczna** – to powtarzający się wzorec zachowań, które powodują u dziecka poczucie, że jest nic nie warte, złe, niekochane, zagrożone i że jego osoba ma jakąkolwiek wartość tylko wtedy, gdy zaspokajają potrzeby innych. Przemoc psychiczna na dziecku najczęściej jest bezobjawowa, nie ma widocznych dowodów winy sprawcy. Podstawowym narzędziem zatrzymania przemocy psychicznej jest praca z rodziną, która odbywać się może w ramach procedury „Niebieskie Karty”.
- **Przemoc seksualna** – zaangażowanie dziecka w aktywność seksualną, której nie jest ono w stanie w pełni zrozumieć i udzielić na nią świadomej zgody. Narusza prawo i obyczaje danego społeczeństwa. Do przemocy seksualnej dochodzi wtedy, gdy występuje ona pomiędzy dzieckiem a dorosłym lub dzieckiem i innym dzieckiem, w sytuacji zależności, jeśli te osoby ze względu na wiek bądź stopień rozwoju pozostają w stosunku opieki, zależności, władzy. Celem takiej aktywności jest zaspokojenie potrzeb innej osoby. Może ona obejmować skłanianie dziecka do udziału w prawnie zabronionych czynnościach seksualnych, wykorzystanie dziecka do prostytucji lub do brania udziału w materiałach pornograficznych.
- **Zaniedbywanie** – to jedna z form krzywdzenia dziecka polegająca na incydentalnym,

bądź chronicznym niezaspokajaniu jego potrzeb oraz nierespektowaniu podstawowych praw, powodująca zaburzenia jego zdrowia, a także generująca trudności rozwojowe. Forma tej przemocy wskazuje na potrzebę szerszej diagnozy systemu rodzinnego pod kątem wydolności wychowawczej rodziny.

Rozpoznawanie przemocy wobec małoletniego

Ujawnienie przez małoletniego przemocy w rodzinie ma miejsce wtedy, kiedy poinformuje pracownika placówki o tym, że doznaje jednej lub kilku jednocześnie form przemocy ze strony swoich najbliższych. Ujawnienie jest dla małoletniego bardzo trudnym momentem, świadczy o dużym doznawanym bólu i determinacji.

Fakt ujawnienia nie podlega ocenie uwiarygadniającej ze strony pracowników placówki, wymaga reakcji!

Informacje o krzywdzeniu małoletniego mogą pochodzić od bezpośrednich świadków przemocy, np. od rodzica niekrzywdzącego, rodzeństwa, kolegi, koleżanki, sąsiada, osoby z dalszej rodziny, przypadkowego świadka przemocy.

W każdym przypadku informacje o przemocy wobec małoletniego wskazywane są jako fakty, a nie domniemanie, należy je potraktować z pełną powagą i odpowiedzialnością oraz zareagować zgodnie z obowiązującymi zasadami wskazanymi w niniejszej procedurze. Podobnie jak w przypadku ujawnienia przemocy przez małoletniego, pracownik nie dokonuje oceny wiarygodności podawanych informacji. Zobowiązany jest do zareagowania na taki sygnał.

Fakt ujawnienia przemocy przez osoby postronne nie podlega ocenie uwiarygadniającej ze strony pracownika poradni, wymaga reakcji!

ZGŁASZANIE STOSOWANIA PRZEMOCY DOMOWEJ PRZEZ MAŁOLETNIEGO

- Każdy małoletni będący klientem placówki może zgłosić ustnie lub pisemnie, dowolnej osobie, do której ma zaufanie, będącej pracownikiem placówki, fakt stosowania wobec niego przemocy domowej.
- Zgłoszenie doznawanej krzywdy przez małoletniego może nastąpić w bezpośredniej rozmowie, SMS-em, drogą elektroniczną, telefoniczną lub inną dostępną, w każdym czasie.
- W przypadku dziecka obcojęzycznego lub mającego trudności w mowie i piśmie, osoba, do której zgłosił się małoletni zapewnia pomoc w nawiązaniu komunikacji poprzez skorzystanie z pomocy osoby władającej językiem obcym lub zapewnia komunikację

w innych formach, np. poprzez wykorzystanie alternatywnych i wspomagających metod komunikacji.

- Osoba, która powzięła tę informację od krzywdzonego podejmuje w pierwszej kolejności działania mające na celu zatrzymanie krzywdzenia.
- W przypadku zagrożenia życia małoletniego, po przekazaniu informacji dyrektorowi, zawiadamia w trybie pilnym odpowiednie służby porządkowe – policję i pogotowie ratunkowe.
- W ramach procedury funkcjonariusz policji: udziela niezbędnej pomocy osobie doznającej przemocy, w tym dostępu do pomocy medycznej, podejmuje czynności chroniące życie, zdrowie i mienie, zabezpiecza ślady i dowody przestępstwa oraz podejmuje działania mające na celu zapobieganie dalszym zagrożeniom mogącym występować w tej rodzinie, zgodnie z zasadami i procedurami postępowania w takiej sytuacji.
- W przypadkach niewymagających podejmowania nagłych interwencji, osoba, która powzięła tę informację postępuje zgodnie z procedurą.

ZGŁASZANIE PODEJRZENIA PRZEMOCY DOMOWEJ LUB JEJ STOSOWANIA PRZEZ PRACOWNIKÓW PLACÓWKI

- Każdy pracownik placówki, który zauważy lub podejrzewa u małoletniego symptomy krzywdzenia, jest zobowiązany zareagować i jeśli to konieczne, udzielić pierwszej pomocy.
- Pracownik w trybie pilnym przekazuje informację o zaobserwowanym zdarzeniu dyrektorowi, dołączając pisemną notatkę zawierającą istotne informacje dotyczące: wyglądu, stanu, dolegliwości oraz zachowania małoletniego, cytaty jego wypowiedzi oraz podjęte działania.
- Dyrektor jako osoba upoważniona do prowadzenia spraw związanych z przemocą wobec małoletnich wraz z osobą zgłaszającą wypełniają tzw. Kartę zgłoszenia – załącznik 1. Na karcie podpisują się: dyrektor i osoba zgłaszająca.

ZGŁASZANIE PODEJRZENIA PRZEMOCY DOMOWEJ LUB JEJ STOSOWANIA PRZEZ OSOBY Z ZEWNĄTRZ

- Osoba, która jest świadkiem stosowanej przemocy domowej wobec małoletniego ma prawo do zgłoszenia podejrzenia lub stosowania przemocy domowej.
- W celu zgłoszenia stosowanej wobec małoletniego przemocy domowej w/w osoba jest zobowiązana dokonać zgłoszenia bezpośrednio dyrektorowi.
- W trakcie rozmowy z dyrektorem, osoba wskazuje fakty, na podstawie których domniema o stosowaniu przemocy domowej wobec małoletniego.

- Osoba zgłaszająca przemoc jest zobowiązana wylegitymować się dokumentem zawierającym zdjęcie oraz wskazać dane do kontaktu.
- Zgłaszający przemoc domową jest informowany o zasadach przetwarzania jego danych osobowych udostępnionych dyrektorowi oraz zasadach ich przetwarzania i bezpieczeństwa danych osobowych.
- W przypadku zgłoszeń anonimowych, w tym telefonicznych do sekretariatu placówki, pracownik sekretariatu sporządza notatkę z rozmowy telefonicznej i archiwizuje wydruk połączeń lub wydruk ze skrzynki elektronicznej.
- W przypadkach anonimowych zgłoszeń stosowanie przemocy wobec małoletniego podlega analizie i zdiagnozowaniu.
- Pracownik, do którego wpłynęło zgłoszenie podejrzenia stosowania przemocy lub jej stosowania wypełnia Kartę zgłoszenia – załącznik 1, w obecności – o ile to możliwe – osoby zgłaszającej i w trybie pilnym przekazuje ją koordynatorowi „Standardów/polityki ochrony małoletnich”. Na karcie podpisuje się osoba, do której wpłynęło zgłoszenie i osoba zgłaszająca.
- W przypadku, gdy zgłaszana przemoc zagraża życiu lub zdrowiu małoletniego, osoba otrzymująca zgłoszenie jest zobowiązana w trybie pilnym zawiadomić Policję.

Wstępna diagnoza i ocena sytuacji osoby krzywdzonej

- W każdym przypadku zgłoszenia krzywdzenia lub podejrzenia krzywdzenia małoletniego, dyrektor powołuje **Zespół Interwencyjny** do wstępnego zdiagnozowania sytuacji ofiary, w szczególności, tzw. czynniki ryzyka oraz dane świadczące o przemocy lub wykluczające ją: kto jest sprawcą krzywdzenia i w jakiej relacji pozostaje z małoletnim, jak często i od jak dawna jest krzywdzony, informacje o zachowaniach pozostałych członków rodziny wobec małoletniego, informacje o innych czynnikach towarzyszących przemocy – np. uzależnieniu od alkoholu rodziców.
- W skład Zespołu Interwencyjnego wchodzi: psycholog, pedagog, pracownik zgłaszający podejrzenie stosowania przemocy.
- Zaleca się, by Zespół przeprowadził rozmowę z osobą krzywdzoną i osobą zgłaszającą podejrzenie lub krzywdzenie małoletniego, a także z rodzicem/ opiekunem „niekrzywdzającym”.
- Wstępną diagnozę przeprowadza się z wykorzystaniem karty obserwacji i diagnozy, będącej załącznikiem 3, a w przypadku zaniedbania – kwestionariuszem diagnozującym oznaki zaniedbania – załącznik 4.
- W przypadku uwiarygodnienia podejrzenia stosowania przemocy lub stwierdzenia jej stosowania, **dyrektor wszczyna procedurę „Niebieskiej Karty”**.
- W przypadkach niewskazujących na wiarygodność zgłoszenia (pomówienie, kłamstwo) –

psycholog i pedagog prowadzą wnikliwą obserwację małego i w terminie 3 miesięcy od zgłoszenia ponownie w składzie, jak w pkt. 2 dokonują oceny sytuacji małego.

Uzasadnienie do uruchomienia procedury „Niebieskiej Karty”

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” z jednej strony nakłada na pracowników placówki obowiązek reagowania w każdej sytuacji podejrzenia przemocy wobec małego. Z drugiej zaś daje możliwość skutecznej interdyscyplinarnej współpracy na rzecz pomocy i ochrony małego i jego rodziny. Uruchamiając procedurę „Niebieskiej Karty” pracownik placówki otrzymuje możliwość udziału w grupie roboczej składającej się z przedstawicieli także innych służb. Są to: pracownik socjalny, policjant, przedstawiciel ochrony zdrowia, przedstawiciel komisji rozwiązywania problemów alkoholowych i opcjonalnie inni specjaliści, którzy znają sytuację rodzinną dziecka, np. przedstawiciel organizacji pozarządowej, kurator.

Uczestnictwo w grupie roboczej daje pracownikowi placówki możliwość:

- wymiany informacji na temat dziecka i jego rodziny z innymi profesjonalistami,
- podziału zadań mających na celu diagnozę sytuacji w rodzinie, ochronę małego i monitorowanie jego sytuacji między przedstawicielami poszczególnych służb,
- podejmowania decyzji o ewentualnej interwencji prawnej wspólnie z innymi profesjonalistami w grupie roboczej,
- wzajemnego wsparcia w pracy z małym i jego rodziną.

PROCEDURA „NIEBIESKIEJ KARTY”

Cel procedury

Celem niniejszej procedury jest wskazanie zasad postępowania pracowników i dyrektora placówki w przypadku stwierdzenia krzywdzenia małego lub uzasadnionego podejrzenia krzywdzenia.

Zakres procedury i ogólne zasady jej stosowania

- Procedura postępowania „Niebieskiej Karty” obowiązuje wszystkich pracowników zatrudnionych w placówce.
- Nadzór nad stosowaniem procedury sprawuje dyrektor .
- Dyrektor udziela wsparcia i pomocy osobom bezpośrednio zaangażowanym w proces pomocy ofierze przemocy domowej, w tym prawnej i organizacyjnej.

- W placówce wyznaczeni są Koordynatorzy d.s. Standardów ochrony małoletnich. W sytuacji prowadzenia dużej liczby przypadków lub ich złożoności i wielu działań, dyrektor może zadanie koordynacji kolejnych spraw powierzyć innej osobie, przy czym nadal pozostają one w ogólnym rejestrze prowadzonym przez Koordynatora d.s. Standardów ochrony małoletnich.
- Zasadą udzielania pomocy małoletniemu krzywdzonemu jest interdyscyplinarna współpraca zespołowa ograniczona do osób pracujących z małoletnim.
- Druki i formularze „Niebieskiej Karty – A” i „Niebieskiej Karty – B” znajdują się w sekretariacie placówki.
- Rejestr wszczętych procedur „Niebieskiej Karty” prowadzi sekretariat placówki zgodnie z zasadami określonymi w Instrukcji Kancelaryjnej.
- Wgląd w dokumentację wszczętych procedur posiadają wyłącznie osoby upoważnione imiennie przez dyrektora .
- Upoważnione osoby do wglądu w dokumentację wszczętych procedur „Niebieskiej Karty” są zobowiązane do złożenia oświadczenia o zachowaniu poufności informacji i danych osobowych umieszczanych w dokumentach – załącznik 2.
- Dokumentację związaną ze wszczętymi procedurami „Niebieskiej Karty” prowadzi i przechowuje sekretariat.
- Po zakończeniu sprawy osoba ją prowadząca przekazuje teczkę z dokumentacją do sekretariatu placówki.
- Archiwizacja dokumentacji odbywa się na zasadach określonych w Instrukcji Archiwalnej.

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”

- Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje z chwilą wypełnienia formularza Karty – „A” w przypadku powzięcia, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, podejrzenia stosowania przemocy wobec małoletnich lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie.
- Do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” nie jest wymagana zgoda osoby doznającej przemocy.
- Do wszczęcia procedury „Niebieskiej Karty” nie jest wymagany uprzedni kontakt z osobą stosującą przemoc domową ani obecność tej osoby w czasie wypełniania kwestionariusza.
- Dyrektor placówki lub inna osoba wszczynająca procedurę „Niebieskiej Karty” ma prawo wykorzystać informacje zawarte we wstępnej diagnozie oceny sytuacji małoletniego – załącznik 3, a także przeprowadzić rozmowę z małoletnim.
- Rozmowę z osobą podejrzaną o bycie ofiarą przemocy w rodzinie, przeprowadza się w warunkach gwarantujących swobodę wypowiedzi i poszanowanie godności tej osoby.

- Czynności w ramach procedury "Niebieskiej Karty" przeprowadza się w obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego. W sytuacji, gdy to rodzice, opiekun prawny lub faktyczny są podejrzani o stosowanie przemocy wobec dziecka, te czynności przeprowadza się w obecności pełnoletniej osoby najbliższej (w rozumieniu art. 115 § 11 kk) czyli np. dziadków, pradiadków oraz rodzeństwa (w miarę możliwości również w obecności psychologa).
- Żaden z formularzy "Niebieskich Kart" nie wymaga podpisu osoby podejrzanej o doznawanie czy stosowanie przemocy domowej.
- Po wypełnieniu karty – „A”, osoba dotknięta przemocą domową w rodzinie – rodzic, opiekun prawny lub faktyczny, osoba, która zgłosiła podejrzenie stosowania przemocy w rodzinie otrzymuje wypełniony formularz karty – „B”.
- Formularz „B” jest dokumentem dla osób pokrzywdzonych, zawierającym definicję przemocy, praw człowieka, informację o miejscach, gdzie można uzyskać pomoc.
- Formularza „B” nie przekazuje się osobie podejrzanej o stosowanie przemocy domowej.
- Wypełniony formularz – „Niebieska Karta – A” niezwłocznie, nie później niż w terminie 5 dni od wszczęcia procedury, przekazuje się do zespołu interdyscyplinarnego.
- Osobą upoważnioną do przekazania formularza jest Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich, która zawiadamia dyrektora placówki o podjętej decyzji i fakcie przekazania formularza do zespołu interdyscyplinarnego.
- Wypełnienie formularza „A” nie zwalnia z obowiązku podjęcia działań interwencyjnych zapewniających bezpieczeństwo osobie doznającej przemocy.

Zalecenia do prowadzenia rozmowy z ofiarą przemocy domowej

Celem rozmowy z małoletnim jest zebranie informacji potwierdzających (bądź niepotwierdzających) jego krzywdzenie w rodzinie, określających charakter i okoliczności zdarzeń, rolę i zachowanie innych członków rodziny oraz zidentyfikowanie sprawcy. Nie wolno jednak zapomnieć, że celem spotkania jest również – a może przede wszystkim – udzielenie małoletniemu wsparcia. Sposób prowadzenia rozmowy powinien oczywiście uwzględniać jego wiek i możliwości rozwojowe, ale również to czy sam ujawnił doświadczenie krzywdy domowej, czy też podejrzenie zrodziło się w oparciu o inne przesłanki np. informacje osób trzecich czy zaobserwowane u małoletniego symptomy fizyczne i/lub behawioralne. W pierwszym przypadku pracownik placówki, do którego zwrócił się małoletni musi pamiętać, że został uznany za tę osobę, u której można szukać wsparcia, której można zaufać. W drugim, nieodzowne jest zadbanie o zdobycie tego zaufania. Można porozmawiać na wstępie z małoletnim na tematy neutralne, ale dla niego istotne. Zapytać np. o zainteresowania, sukcesy, opinie na temat ważnych dla niego spraw.

Rozmowa musi być w miejscu bezpiecznym i cichym. Czas rozmowy jest czasem przeznaczonym tylko dla małoletniego. Nie ma tu miejsca na odbieranie telefonów,

wychodzenie na chwilę w „pilnych sprawach”, okazywanie zniecierpliwienia. Małoletni musi wiedzieć i czuć, że teraz jest najważniejszy. Trzeba liczyć się z tym, że może być nieprzygotowany do zwierzeń, nieprzyjemnie zaskoczony sytuacją, może starać się ukryć fakt krzywdzenia przez rodziców szczególnie, gdy sprawa będzie się wiązać z przemocą seksualną. W rozmowie mogą mu towarzyszyć:

- ❖ uczucie wstydu,
- ❖ lęk o przyszłość swoją i swojej rodziny,
- ❖ lęk przed obwinianiem go przez rodziców za kłopoty wynikające z ujawnienia sprawy,
- ❖ lęk przed zemstą sprawcy przemocy,
- ❖ brak znajomości odpowiedniego słownictwa (szczególnie gdy rozmowa będzie dotyczyć przemocy seksualnej).

Mogą również ujawniać się mechanizmy obronne pozwalające małoletniemu radzić sobie z traumą. Mechanizmy chroniące go przed bólem, cierpieniem i samotnością. Pozwalające zachować mimo wszystko wiarę i przywiązanie do rodziców, ale utrudniające szczerą rozmowę.

Są to:

- ❖ tłumienie – świadome unikanie bolesnych wspomnień,
- ❖ wyparcie – usuwanie i niedopuszczanie do świadomości wspomnień, które przywołują bolesne skojarzenia,
- ❖ zaprzeczenie – wmawianie sobie, że zdarzenie do którego doszło wcale nie miało miejsca,
- ❖ minimalizowanie – umniejszanie znaczenia doznanej krzywdy na zasadzie „gorsze rzeczy się zdarzają”,
- ❖ racjonalizacja – znajdowanie wytłumaczenia dla krzywd popełnionych przez osobę stosującą przemoc.

Pracownik placówki będzie musiał poradzić sobie z własnymi negatywnymi emocjami: lękiem, złością, poczuciem bezradności. Z obawą przed dodatkowym skrzywdzeniem dziecka podczas rozmowy i przed mieszaniem się w „nie swoje sprawy”.

Pierwszy krok w rozmowie, to nawiązanie dobrego kontaktu z dzieckiem.

Jeżeli to się uda, można delikatnie przejść do zadawania mu pytań.

W tym momencie rozmowy trzeba zapewnić małoletniego, że ma prawo czegoś nie wiedzieć, nie rozumieć pytania lub nie chcieć na nie odpowiedzieć. Taka informacja wzmocni jego poczucie bezpieczeństwa i zmniejszy prawdopodobieństwo, że starając się spełnić oczekiwania rozmówcy będzie mówiło nieprawdę.

Oczywiście zasadą jest używanie w rozmowie prostego, zrozumiałego języka (zdania pojedyncze, bez podwójnych przeczeń, trudnych wyrazów itd.). Stawiane pytania powinny mieć otwarty charakter, umożliwiając małoletniemu opowiedzenie własnymi słowami o tym

co mu się przytrafiło. Pytania takie powinny stosować wyrażenia:

- ❖ czy możesz powiedzieć coś więcej na ten temat?
- ❖ Czy chciałbyś jeszcze coś dodać?
- ❖ Czy mógłbyś mi o tym opowiedzieć?
- ❖ Czy mógłbyś mi to dokładnie wyjaśnić?

Nie można zadawać pytań sugerujących. Powinno się także unikać pytań zaczynających się od słów: *dlaczego? po co?* mogących wywołać w małoletnim poczucie winy. Podczas swojej wypowiedzi małoletni cały czas powinien mieć świadomość, że jest uważnie słuchany. Pracownik placówki powinien używać świadczących o tym sygnałów. Mogą mieć one charakter niewerbalny (gesty, mimika) jak również: werbalny.

Sygnały werbalne to między innymi: zwroty prążeńkowe (np. yhym, aha, no tak), parafrazowanie i odzwierciedlanie. Parafrazowanie można wykorzystać, gdy w rozmowie nastąpi naturalna przerwa, gdy małoletni nagle zamilknie lub zawiesi głos na końcu zdania i da do zrozumienia, że czeka na jakąś reakcję. Istotą parafrazowania jest powtórzenie własnymi słowami tego, co powiedziało dziecko. Można je zacząć od słów, *o ile dobrze Cię zrozumiałem... chcesz przez to powiedzieć, że... próbuję zrozumieć, to znaczy, że... czy mam rację myśląc, że...* Odzwierciedlanie to nazywanie odczuć rozmówcy podkreślające zrozumienie przekazów tak werbalnych jak i pozawerbalnych. Może zacząć się zwrotami: *widzę, że jest Ci smutno... wygląda na to, że bardzo Cię niepokoi...*

Dodatkowe wskazówki, którymi warto się kierować rozmawiając z małoletnim, co do którego istnieje podejrzenie, że jest krzywdzone w rodzinie:

- ❖ Trzeba okazywać spokój, nie można okazywać złości i wszelkich negatywnych emocji jako reakcji na słowa dziecka.
- ❖ Trzeba wstrzymać się od negatywnych komentarzy na temat osoby stosującej przemoc.
- ❖ Pracownik placówki nie jest śledczym. Podczas prowadzonej rozmowy nie chodzi o zdobywanie dowodów, ustalanie szczegółów i faktów. Jeśli sprawa okaże się poważna ustali je sędzia i psycholog specjalista.
- ❖ Trzeba starać się oszczędzić dziecku traumy związanej z koniecznością powtarzania bolesnych szczegółów.
- ❖ Należy pozwolić dziecku ujawnić to, na co jest gotowe. Nie wolno pospieszać dziecka, trzeba dostosować się do jego tempa relacjonowania wydarzeń.
- ❖ Należy upewnić dziecko, że dobrze postępuje ujawniając prawdę o stosowanej przemocy, pochwalić je i zapewnić, że stosowanie wobec niego przemocy nie jest jego winą.
- ❖ Należy przejawiać zaufanie i wiarę w to co mówi i przyjmować to bez osądzania.
- ❖ Dziecko powinno odczuć, że to o czym opowiada nie powinno mieć miejsca. Nie

wolno bagatelizować jego uczuć. Na nic się zdadzą komentarze typu: wszystko będzie dobrze, nie płacz, nie martw się. Powinno się mu wytłumaczyć, że są inne dzieci mające podobne problemy, z którymi czują się podobnie, że różne trudności, które odczuwa przeminą.

- ❖ Nie można obiecywać dziecku, że rozmowa ta zostanie tajemnicą. Spełnienie tej obietnicy uniemożliwiłoby podjęcie jakiegokolwiek interwencji.
- ❖ Nie można składać dziecku innych pochopnych obietnic. Nie ma pewności, jak dalej potoczy się sprawa i jakie będą losy dziecka.
- ❖ Na koniec spotkania trzeba wyraźnie powiedzieć dziecku, że mu się wierzy i poinformować je co będzie się działo dalej i jakie kroki zostaną podjęte aby mu pomóc.
- ❖ Rozmowę należy spróbować zakończyć w pozytywny sposób.

ZADANIA PRACOWNIKÓW PLACÓWKI W SYTUACJI PODEJRZENIA KRZYWDZENIA LUB KRZYWDZENIA MAŁOLETNIEGO W FORMIE PRZEMOCY DOMOWEJ

Każdy pracownik jest zobowiązany w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletniego podjąć działania:

- w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia – zawiadomić pogotowie ratunkowe i policję,
- w przypadku zauważenia niepokojących symptomów, zgłosić to dyrektorowi poradni, koordynatorowi „Standardów ochrony małoletnich” lub wyznaczonemu psychologowi.

Zadania i obowiązki pracowników placówki

Dyrektor

- W porozumieniu z koordynatorem oraz psychologiem występuje do sądu rodzinnego i prokuratury, ośrodka pomocy społecznej z zawiadomieniem o zagrożeniu małoletniego.
- Podpisuje wszystkie pisma wychodzące na zewnątrz w sprawach krzywdzenia małoletnich.
- Powołuje Zespoły interwencyjne do diagnozy i oceny ryzyka zagrożenia przemocą domową- odrębnie dla każdej sprawy.
- Organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla osoby doznającej przemocy.
- Określa zasady prowadzenia dokumentacji i jej archiwizowania.
- Wydaje upoważnienia dostępu do danych osobowych dla osób biorących udział w rozpoznaniu przemocy domowej.
- Nadzoruje pracę Zespołu interwencyjnego.

- Współpracuje z instytucjami zewnętrznymi działającymi na rzecz wspierania ofiar przemocy domowej.
- Zapewnia bezpieczeństwo i ochronę prawną pracownikom wszczynającym procedurę „Niebieskiej Karty” doznającym krzywdy ze strony sprawców przemocy.
- Zapewnia pomoc pracownikom w realizacji ich zadań oraz w ich doskonaleniu zawodowym, ułatwiając im np. możliwość konsultacji trudnych przypadków ze specjalistami, organizując szkolenia w zakresie reagowania na przemoc w rodzinie wobec dziecka.
- Inicjuje nowelizację procedury „Niebieskiej Karty”.

Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich

W sytuacji podejrzenia przemocy wobec małoletniego

- Zbiera informacje i małoletnim w celu wstępnego zdiagnozowania jego sytuacji, w szczególności o tzw. czynnikach ryzyka, oraz dane świadczące o przemocy lub wykluczające ją, kto jest sprawcą przemocy i w jakiej relacji jest z małoletnim, jak często i od jak dawno dochodzi do przemocy w stosunku do dziecka. Dane te pozyskuje od:
 - samego dziecka,
 - rodziców dziecka,
 - innych pracowników placówki.
- Przewodniczy Zespołowi interwencyjnemu.
- Wszczyňa procedurę „Niebieskiej Karty”.
- Przeprowadza ocenę zagrożenia przemocą we współpracy z wyznaczonym psychologiem oraz innymi osobami zaangażowanymi w pomoc małoletniemu.
- Współpracuje z dyrektorem placówki w podejmowaniu interwencji.
- W przypadku powołania do grupy diagnostyczno-pomocowej przez Zespół Interdyscyplinarny obowiązkowo uczestniczy w jej pracach.
- Monitoruje i konsultuje sytuację małoletnich poprzez kontakt z innymi pracownikami placówki, dbając jednocześnie o zapewnienie poufności.
- Informuje rodziców o podjętych działaniach na rzecz małoletniego.
- Prowadzi dokumentację dotyczącą udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej (dokumentację badań i czynności).

Pracownicy pedagogiczni placówki

W sytuacji podejrzenia krzywdzenia małoletniego

- Udziela bezpośredniej pomocy małoletniemu jeśli zagrożone jest jego zdrowie lub

życie (w razie potrzeby organizuje pomoc medyczną, lub składa wnioski do sądu rejonowego wydział rodzinny i nieletnich z prośbą o wydanie zgody na poddanie dziecka badaniu lekarskiemu bez wiedzy i zgody rodziców lub odprowadza dziecko do lekarza pediatry prosząc o dokonanie opisu stanu dziecka, które może być dowodem w sprawie o krzywdzenie).

- Kontaktuje się z psychologiem przekazując mu informacje o swoich obserwacjach.
- Wypełnia Kartę zgłoszenia podejrzenia przemocy- załącznik 1.
- Prowadzi wnikliwe obserwacje małoletniego w trakcie diagnozy lub na prowadzonych zajęciach.
- Swoje spostrzeżenia zapisuje i włącza do indywidualnej dokumentacji dziecka.
- Współpracuje z psychologiem ustalając wspólnie plan pomocy.
- Systematycznie monitoruje sytuację małoletniego obserwując ewentualne zmiany jego zachowania, zamieszczając opisy w indywidualnej dokumentacji dziecka.
- Udziela małoletniemu wsparcia na wszelkich etapach pomocy.

Pracownicy obsługi i administracji

W sytuacji podejrzenia krzywdzenia dziecka

- Kontaktują się z psychologiem lub pedagogiem prowadzącym dziecko, przekazując mu swoje podejrzenia i obserwacje. Jeśli kontakt danego dnia nie jest możliwy- zapisują swoje obserwacje w formie notatki służbowej i przekazują niezwłocznie dnia następnego.
- W każdej możliwej sytuacji obserwują zachowanie dziecka.
- W sytuacjach zagrożenia dziecka ochronią go przed kontaktem z osobą stosującą przemoc.
- Zwracają szczególną uwagę na stan trzeźwości, stopień pobudzenia osób przyprawdzających i odbierających dziecko.

II. Zasady i procedury postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia cyfrowego

1. Zasady i procedury postępowania w przypadku podejrzenia lub zaistnienia „cyberprzemocy”

Opis procedury reagowania placówki na ujawnienie cyberprzemocy

Ujawnienie w placówce zjawiska cyberprzemocy wymaga podjęcia konkretnych działań interwencyjnych.

1. Ujawnienie przypadku cyberprzemocy.

- Osobami, które mogą zgłosić o podejrzeniu lub zaistnieniu cyberprzemocy mogą być:
 - poszkodowany małoletni,
 - rodzice poszkodowanego,
 - świadkowie zdarzenia,
 - pracownicy placówki.
- 2. Ustalenie okoliczności zdarzenia.
 - Zgłaszanie wypadków cyberprzemocy odbywa się według następującej zasady:
 - małoletni- ofiara lub świadek cyberprzemocy informuje pracownika poradni o wystąpieniu takiego zdarzenia,
 - pracownik poradni oraz Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich powinni dokonać analizy zdarzenia i zaplanować dalsze postępowanie,
 - do ich obowiązków należy ustalenie okoliczności zdarzenia, przeprowadzenie rozmów z ofiarą,
 - rodzic/opiekun prawny zabezpiecza dowody i ustala tożsamość sprawcy cyberprzemocy.

Ważne aby nie konfrontować sprawcy cyberprzemocy z ofiarą!

- 3. Zabezpieczenie dowodów
 - Wszelkie dowody cyberprzemocy powinny zostać zabezpieczone i zarejestrowane.
 - Należy zanotować datę i czas otrzymania materiału, jego zawartość oraz jeśli to możliwe dane nadawcy
- 4. Jak można zarejestrować dowody cyberprzemocy
 - Telefon komórkowy (nie wolno kasować wiadomości, trzeba zapisywać zarówno te tekstowe jak i zdjęcia, nagrania czy filmy).
 - Komunikatory (w niektórych serwisach jest możliwość zapisywania rozmów w tzw. archiwach, jeżeli nie ma takiej możliwości, można rozmowę skopiować do edytora tekstowego i wydrukować).
 - Strona www (można zapisać widok strony przez naciśnięcie CTRL+PrintScreen, a następnie wykonać operację „wklej” w Word lub Paint).
 - E-mail (trzeba zapisać całą wiadomość).
- 5. Zidentyfikowanie sprawcy cyberprzemocy
 - W sytuacji, gdy ustalenie sprawcy nie jest możliwe, należy skontaktować się

z dostawcą usługi w celu usunięcia z sieci kompromitującego lub krzywdzącego materiału.

- W przypadku, gdy zostało złamane prawo, a tożsamość sprawcy jest nieznana należy bezwzględnie skontaktować się z Policją.

6. Działania wobec ofiary cyberprzemocy

- Ofiara otrzymuje w placówce pomoc psychologiczną.
- Podczas rozmowy z małoletnim, który jest ofiarą, należy zapewnić go o tym, że postąpił właściwie zgłaszając wydarzenie. Powinno się go zapewnić, że nikt nie miał prawa się tak wobec niego zachować.
- Małoletni powinien otrzymać poradę, jak ma się zachowywać, aby zapewnić sobie poczucie bezpieczeństwa: zaprzestać kontaktów ze sprawcą, nie kasować dowodów, ważna jest też zmiana danych kontaktowych na komunikatorach, zmiana adresu e-mail, a nawet numeru telefonu.
- Podczas rozmowy bardzo ważna jest obserwacja małoletniego i zwrócenie uwagi na jego pozawerbalne zachowania (zażenowanie, smutek).
- Bardzo ważne jest monitorowanie sytuacji małoletniego w kierunku, czy nie są stosowane w jego kierunku akty odwetu. Rodzice dziecka muszą być poinformowani o zdarzeniu i muszą dostać wsparcie i poradę ze strony pracowników poradni.

7. Sporządzenie dokumentacji z zajścia

Koordynator/ kierownik placówki/ pedagog/ psycholog zobowiązany jest do sporządzenia notatki służbowej z rozmów z poszkodowanym, ewentualnie jeśli to możliwe ze sprawcą, ich rodzicami oraz świadkami zdarzenia. Jeżeli rozmowa była np. w obecności innego pracownika powinien on również ją podpisać. Jeżeli zabezpieczono jakieś dowody, powinny być załączone do dokumentacji.

8. Powiadomienie sądu rodzinnego i Policji

- W przypadku, gdy rodzice odmawiają współpracy z placówką, a sprawca nie zaniechał dotychczasowego postępowania, konieczne jest zawiadomienie o sprawie sądu rodzinnego, w szczególności, kiedy pojawiają się informacje o innych przejawach jego demoralizacji. Podobnie postępuje się, gdy placówka wykorzysta wszystkie dostępne środki, a sprawca nie wykazuje poprawy zachowania.
- W wypadku bardzo drastycznych aktów agresji z naruszeniem prawa dyrektor placówki zgłasza ten fakt Policji, która prowadzi dalsze działania.

2. Zasady i procedury postępowania w przypadku informacji o dostępie przez małoletniego do treści szkodliwych, niepożądanych, nielegalnych

Rodzaj zagrożenia objętego procedurą

Zagrożenie łatwym dostępem do treści szkodliwych, niedozwolonych, nielegalnych i niebezpiecznych dla zdrowia (pornografia, treści obrazujące przemoc, promujące działania szkodliwe dla zdrowia i życia dzieci, popularyzujące ideologię faszystowską i działalność niezgodną z prawem, nawołujące do samookaleczeń i samobójstw, korzystania z narkotyków; niebezpieczeństwo werbunku dzieci i młodzieży do organizacji nielegalnych i terrorystycznych).

Telefony alarmowe krajowe

Zgłaszanie nielegalnych treści na numer alarmowy 112 lub 997

Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia

1. Opis okoliczności, analiza, zabezpieczenie dowodów

W pierwszej kolejności należy zabezpieczyć dowody w formie elektronicznej (pliki z treściami niedozwolonymi, zapisy rozmów w komunikatorach, e-maile, zrzuty ekranu), znalezione w Internecie lub w komputerze małoletniego. Zabezpieczenie dowodów jest zadaniem rodziców lub opiekunów prawnych.

2. Identyfikacja sprawców

W identyfikacji sprawców kluczową rolę odgrywają zgromadzone dowody. W procesie udostępniania nielegalnych i szkodliwych treści małoletnim biorą udział na ogół: twórca treści np. pornograficznych oraz osoby, które udostępniły je.

3. Działania wobec ofiary zdarzenia

Małoletnich – ofiarę lub świadka zdarzenia – począwszy od pierwszego etapu interwencji otacza się opieką psychologiczną.

Rozmowa z małoletnim przeprowadzana jest z uwzględnieniem jego komfortu psychicznego, z poszanowaniem poufności i podmiotowości ze względu na fakt, iż kontakt z treściami nielegalnymi może mieć bardzo szkodliwy wpływ na jego psychikę. W trakcie rozmowy należy ustalić okoliczności uzyskania przez ofiarę dostępu do ww. treści.

Należy koniecznie powiadomić rodziców lub opiekunów prawnych ofiary o zdarzeniu i uzgodnić z nimi podejmowane działania i formy wsparcia. Działania placówki w takich przypadkach powinna cechować poufność i empatia w kontaktach ze wszystkimi uczestnikami zdarzenia oraz osobami udzielającymi wsparcia.

W przypadku kontaktu małoletniego z treściami szkodliwymi należy dokładnie zbadać sposób, w jaki do niego doszło. Poszukiwanie przez małoletniego tego typu treści w sieci lub podsuszanie ich przez innych może być oznaką niepokojących incydentów ze świata

rzeczywistego, np. kontaktów z osobami handlującymi narkotykami czy udziału w procesie rekrutacji do sekty lub innej niebezpiecznej grupy.

4. Współpraca z policją i sądami rodzinnymi

W przypadku naruszenia prawa, np. rozpowszechniania materiałów pornograficznych z udziałem nieletniego lub prób uwiedzenia małoletniego w wieku do 15 lat przez osobę dorosłą, placówka – w porozumieniu z rodzicami dziecka – niezwłocznie powiadamia policję.

5. Współpraca ze służbami i placówkami specjalistycznymi

Kontakt z treściami szkodliwymi może wywołać potrzebę skorzystania przez ofiarę ze specjalistycznej opieki psychologicznej. Decyzja o takim kontakcie i skierowaniu na terapię musi zostać podjęta w porozumieniu z rodzicami/opiekunami prawnymi ucznia.

3. Zasady i procedury postępowania w przypadku naruszenia prywatności dotyczące nieodpowiedniego bądź niezgodnego z prawem wykorzystania danych osobowych lub wizerunku małoletniego

Rodzaj zagrożenia objętego procedurą

Zagrożenie to polega na naruszeniu prywatności dziecka lub pracownika placówki poprzez nieodpowiednie lub niezgodne z prawem wykorzystanie danych osobowych lub wizerunku dziecka albo pracownika placówki. Podoszywanie się pod inną osobę, wykorzystywanie jej wizerunku lub danych osobowych w celu wyrządzenia jej szkody osobistej lub majątkowej jest w świetle polskiego prawa przestępstwem.

Najczęstszymi formami wyłudzenia lub kradzieży danych jest przejęcie profilu na portalu społecznościowym w celu dyskredytacji lub naruszenia dobrego wizerunku ofiary (np. publikacja zdjęć intymnych bądź fotomontażu), szantażowania (w celu uzyskania korzyści finansowych w zamian za niepublikowanie zdjęć bądź treści naruszających reputację ofiary), dokonania zakupów i innych transakcji finansowych (np. w sklepach internetowych na koszt ofiary). Często naruszenia prywatności łączy się z cyberprzemocą.

Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia

1. Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia

W przypadku gdy do naruszenia prywatności poprzez kradzież, wyłudzenie danych osobowych wykorzystanie wizerunku dziecka dochodzi ze strony dorosłych osób trzecich, rodzice powinni skontaktować się bezpośrednio z policją i powiadomić o tym szkołę/placówkę (zgodnie z Kodeksem karnym ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego). Istotne dla ścigania sprawcy jest uzyskanie dowodów potwierdzających, że sprawca zmierzał do wyrządzenia ofierze szkody majątkowej lub osobistej.

2. Opis okoliczności, analiza, zabezpieczenie dowodów

W pierwszej kolejności należy zabezpieczyć dowody nieodpowiedniego lub niezgodnego z prawem działania – w formie elektronicznej (e-mail, zrzut ekranu oraz adres strony, na której udostępniony został wizerunek małoletniego, konwersacja w komunikatorze, SMS). Równolegle należy dokonać zmian tych danych identyfikujących, które zależą od ofiary, tj. haseł i loginów lub kodów dostępu do platform i portali internetowych, tak aby uniemożliwić kontynuację procederu naruszania prywatności – w działaniu tym powinna wspierać dziecko osoba dorosła.

Jeśli wykradzione dane zostały wykorzystane w celu naruszenia dobrego wizerunku ofiary bądź w innych celach niezgodnych z prawem, należy dążyć do wyjaśnienia tych działań i usunięcia ich skutków, także tych widocznych w Internecie. Likwidacja stron internetowych czy profili w portalach społecznościowych, która wymagać będzie interwencji w zebrane dowody, musi odbywać się za zgodą policji (o ile została powiadomiona).

Szczególnej uwagi wymagają incydenty kradzieży tożsamości w celu posłużenia się nią np. podczas zakupu towarów online lub dokonania transakcji finansowych. W tym przypadku należy skontaktować się ze sklepem lub pożyczkodawcą i wyjaśnić charakter zdarzenia. O czynach niezgodnych z prawem należy powiadomić policję.

3. Identyfikacja sprawcy

W przypadku gdy dowody jasno wskazują na konkretnego sprawcę oraz potwierdzają, że sprawca zmierzał do wyrządzenia ofierze szkody majątkowej lub osobistej, zabezpiecza się i przekazuje policji. W przypadku, gdy trudno to ustalić, identyfikacji dokonać powinna policja. W przypadku znanego sprawcy, który jednak nie działał z powyższych pobudek, poradnia dąży do rozwiązania problemu w ramach działań wychowawczo – profilaktycznych uzgodnionych z rodzicami.

4. Działania wobec ofiary zdarzenia

Małoletniego należy otoczyć – w porozumieniu z rodzicami – opieką psychologiczno-pedagogiczną i powiadomić o działaniach podjętych w celu usunięcia skutków działania sprawcy. Jeśli kradzież tożsamości bądź naruszenie dobrego imienia ofiary jest znane tylko jej i rodzicom, placówka powinna zapewnić poufność działań, tak aby informacje narażające ofiarę na naruszenie wizerunku nie były rozpowszechnione.

5. Współpraca z policją i sądami rodzinnymi

Gdy naruszenie prywatności czy wyłudzenie lub kradzież tożsamości skutkują wyrządzeniem ofierze szkody majątkowej lub osobistej, rodzice ucznia powinni o tym powiadomić policję.

6. Współpraca z placówkami specjalistycznymi

W przypadku konieczności podejmowania dalszych działań pomocowych wobec ofiary,

można skierować ucznia, za zgodą i we współpracy z rodzicami/opiekunami prawnymi, do placówki specjalistycznej, np. terapeutycznej.

4. Zasady i procedury w przypadku nawiązywania niebezpiecznych kontaktów w Internecie – uwodzenie, zagrożenie pedofilią.

Rodzaj zagrożenia objętego procedurą

Zagrożenie obejmuje kontakt osoby dorosłej z małoletnią w celu zainicjowania znajomości prowadzących do wyłudzenia poufnych informacji, nawiązania kontaktów seksualnych, skłonienia dziecka do zachowań niebezpiecznych dla jego zdrowia i życia lub wyłudzenia własności (np. danych, pieniędzy, cennych przedmiotów rodzinnych).

Telefony alarmowe krajowe

Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111, <https://116111.pl/>

Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci: 800 100 100,

Zgłaszanie nielegalnych treści: 801 615 005, dyzurnet.pl dyzurnet@dyzurnet.pl

Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia

1. Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia

Osobami najczęściej zgłaszającymi omawiany problem są rodzice/opiekunowie prawni dziecka lub osoby „ścigające pedofili”. Zdarza się, że informacja uzyskiwana jest ze środowiska rówieśników ofiary.

Kluczowe znaczenie w działaniach placówki ma czas reakcji – szybkość przeciwdziałania zagrożeniu ze względu na niezwykle szkodliwe konsekwencje realizacji kontaktu online, przeradzającego się w zachowania w świecie rzeczywistym: uwiedzenie i wykorzystanie seksualne, kidnaping, a także wyłudzenie pieniędzy czy przedmiotów dużej wartości. W przypadku niebezpiecznych kontaktów inicjowanych w Internecie może dochodzić do zagrożenia życia i zdrowia małoletniego, szantażu i przymusu realizacji czynności seksualnych.

2. Opis okoliczności, analiza, zabezpieczenie dowodów

Należy zidentyfikować i zabezpieczyć w placówce, w formie elektronicznej, dowody działania dorosłego sprawcy uwodzenia (zapisy rozmów w komunikatorach czy na portalach społecznościowych, zrzuty ekranowe, zdjęcia, wiadomości e-mail). Jednocześnie bezzwłocznie należy zawiadomić policję o wystąpieniu zdarzenia.

3. Identyfikacja sprawcy

Ze względu na bezpieczeństwo nie należy podejmować samodzielnych działań w celu dotarcia do sprawcy, lecz udzielać wszelkiego możliwego wsparcia organom ścigania, m.in.

zabezpieczyć i przekazać zebrane dowody. Identyfikacja sprawcy wykracza poza kompetencje i możliwości placówki.

4. Działania wobec ofiary

W każdym przypadku próby nawiązania niebezpiecznego kontaktu – np. w celu pozyskania do grupy promującej niebezpieczne zachowania – należy przede wszystkim zapewnić ofierze opiekę psychologiczną i poczucie bezpieczeństwa. Podobnego wsparcia należy udzielić w przypadku zaobserwowania zachowań małoletniego zagrażających jego zdrowiu i życiu (samookaleczenia, zażywanie substancji psychoaktywnych), bowiem zachowania te mogą być inicjowane i wzmacniane poprzez kontakty w Internecie. O możliwym związku takich zachowań małoletnich z inspiracją płynącą z Internetu należy powiadomić rodziców.

Pierwszą czynnością w ramach reakcji na zagrożenie jest otoczenie ofiary pomocą psychologiczno-pedagogiczną we współpracy placówki z rodzicami/opiekunami prawnymi. W trakcie rozmowy z dzieckiem prowadzonej z uwzględnieniem jego komfortu psychicznego przez pedagoga/psychologa/pracownika placówki, do którego dziecko ma szczególne zaufanie, należy uzyskać wszelkie możliwe informacje o sprawcy i przekazać je policji. Trzeba upewnić się, że kontakt ofiary ze sprawcą został przerwany, a małoletni odzyskał poczucie bezpieczeństwa.

Towarzyszyć temu powinna analiza sytuacji domowej (rodzinnej) małoletniego, w której tkwić może źródło poszukiwania kontaktów w Internecie. Dziecku należy udzielić profesjonalnej opieki terapeutycznej i/lub lekarskiej. Wszelkie działania placówki wobec dziecka powinny być uzgadniane z rodzicami/opiekunami prawnymi i inicjowane za ich zgodą.

5. Współpraca z policją i sądami rodzinnymi

W przypadkach naruszenia prawa – szczególnie w przypadku uwodzenia dziecka do lat 15 – obowiązkiem placówki jest powiadomienie policji lub sądu rodzinnego.

6. Współpraca z placówkami specjalistycznymi

W przypadkach uwiedzenia nieletnich przez osoby dorosłe rekomenduje się – w porozumieniu z rodzicami/opiekunami prawnymi – skierowanie ofiary na terapię do placówki specjalistycznej opieki psychologicznej.

5. Zasady i procedury w przypadku sekstingu, prowokacyjnych zachowań i aktywności seksualnej jako źródła dochodu osób nieletnich

Rodzaj zagrożenia objętego procedurą

Seksting to przesyłanie wiadomości drogą elektroniczną w formie wiadomości MMS lub z wykorzystaniem różnych aplikacji i komunikatorów albo publikowanie np. na portalach (społecznościowych) prywatnych treści, głównie zdjęć lub filmów, o kontekście seksualnym, erotycznym.

Sposób postępowania w przypadku wystąpienia zagrożenia

1. Przyjęcie zgłoszenia i ustalenie okoliczności zdarzenia

W przypadku sekstingu zgłoszeń dokonują głównie rodzice lub opiekunowie prawni dziecka – ofiary. Czasami informacja dociera do placówki bezpośrednio od małoletniego lub z grona jego bliskich znajomych. Delikatny charakter sprawy, a także odpowiedzialność karna sprawcy, wymagają zachowania daleko posuniętej dyskrecji i profesjonalnej reakcji. Niekiedy zgłoszenia dokonują ofiary lub osoby je znające.

2. Opis okoliczności, analiza, zabezpieczenie dowodów

Wyróżniamy trzy podstawowe rodzaje sekstingu, które skutkują koniecznością realizacji zmodyfikowanych procedur reagowania:

Rodzaj 1. Wymiana materiałów o charakterze seksualnym następuje tylko w ramach związku między dwojgiem rówieśników. Materiały nie uległy rozprzestrzenieniu dalej.

Rodzaj 2. Materiały o charakterze seksualnym zostały rozesłane większej liczbie osób, jednak nie dochodzi do cyberprzemocy na tym tle. Młodzież traktuje materiał jako formę wyrażenia siebie.

Rodzaj 3. Materiały zostały rozesłane większej liczbie osób (bez względu na intencje) i na tym tle dochodzi do cyberprzemocy.

3. Identyfikacja sprawcy

Identyfikacja sprawcy będzie możliwa przede wszystkim dzięki zabezpieczeniu dowodów – przesyłanych zdjęć czy zrzutów ekranów portali, w których opublikowano zdjęcie(-a). W niektórych przypadkach seksting może nosić znamiona przestępstwa związanego z produkcją oraz rozpowszechnianiem materiałów pornograficznych z udziałem osoby małoletniej (poniżej 18. r.ż.) – art. 202 § 3 i 4 kk, dlatego skrupulatność i wiarygodność dokumentacji ma duże znaczenie. Należy przy tym przestrzegać zasad dyskrecji, szczególnie w środowisku rówieśniczym ofiary.

Działania wobec ofiar zdarzenia

W razie upublicznienia przypadku sekstingu w środowisku rówieśniczym pierwszą reakcją placówki i rodziców, oprócz dokumentacji dowodów, jest otoczenie opieką psychologiczno – pedagogiczną ofiary oraz zaproponowanie odpowiednich działań wychowawczych. Rozmowa na temat identyfikacji potencjalnego sprawcy powinna być realizowana z uwzględnieniem komfortu psychicznego dziecka – ofiary sekstingu, z jego poszanowaniem.

4. Współpraca z policją i sądami rodzinnymi

W przypadku publikacji lub upowszechniania zdjęć o charakterze pornografii dziecięcej (co jest wykroczeniem ściganym z urzędu) kierownictwo placówki powiadamia o tym zdarzeniu policję lub sąd rodzinny.

5. Współpraca z placówkami specjalistycznymi

Kontakt ofiar z placówkami specjalistycznymi może okazać się konieczny w indywidualnych przypadkach. O skierowaniu do nich decyzję powinien podjąć psycholog/pedagog wspólnie z rodzicami/opiekunami prawnymi ofiary.

6. Osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletnich

Osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletnich:

- Dyrektor – Krystyna Adaśko
- Wicedyrektor – Barbara Rajter – Tybińska
- Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich:
 - PPP w Wołowie – Małgorzata Tokarczyk
 - PPP w Brzegu Dolnym – Dorota Kasycz-Bejnar
 - PODN w Wołowie – Katarzyna Juszcak

W przypadkach zagrożenia życia lub zdrowia małoletniego proszę zostawić zawiadomienie o przemocy pierwszemu spotkanemu pracownikowi placówki.

7. Dokumentowanie zdarzeń podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletnich i archiwizowanie wytworzonej dokumentacji

Dla każdego zdarzenia podejrzenia krzywdzenia lub krzywdzenia małoletnich zakładana jest imiennateczka z nazwiskiem małoletniego. Teczki zakłada i prowadzi Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich. Do czasu zakończenia sprawy teczka pozostaje w gabinecie prowadzi Koordynatora d.s. Standardów ochrony małoletnich i jest należycie chroniona przed dostępem osób nieuprawnionych.

W teczce umieszcza się:

- Zgłoszenie podejrzenia krzywdzenia lub zgłoszenie krzywdzenia ucznia.
- Protokół rozmowy ze zgłaszającym, o ile jest możliwym jego sporządzenie.

- Kwestionariusz oceny ryzyka występowania przemocy.
 - Protokoły i notatki z rozmów z małoletnim i osobą jemu najbliższą lub niekrzywdzącym rodzicem/opiekunem.
 - Protokół z posiedzenia Zespołu interwencyjnego, powołanego przez dyrektora.
 - Kopię „Niebieskiej Karty – A”, w przypadku, gdy zostanie wszczęta procedura „Niebieskiej Karty”.
 - Kopię „Niebieskiej Karty – B”, w przypadku, gdy została wszczęta procedura „Niebieskiej Karty”.
 - Protokoły z rozmów z osobą krzywdzącą – o ile taka będzie przeprowadzana.
 - Korespondencję pomiędzy np. Poradnią psychologiczno-pedagogiczną, sądem rodzinnym, Ośrodkiem Pomocy Społecznej i innymi.
 - Plan wspierania krzywdzonego małoletniego.
 - Karty monitorowania zachowań krzywdzonego.
 - Ocena efektywności wsparcia.
 - Wykaz telefonów, adresów instytucji świadczących wsparcie ofiarom przemocy.
- 8. Zasady ustalania plany wsparcia małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia**

Plan wsparcia małoletniego po ujawnieniu jego krzywdzenia opracowuje zespół powołany przez dyrektora. W jego skład mogą wchodzić: Koordynator d.s. Standardów ochrony małoletnich, pedagog, psycholog.

Struktura dokumentu „Plan wsparcia Małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia”:

- Imię i nazwisko,
- Imiona i nazwiska członków zespołu sporządzającego plan wsparcia,
- Tytuł, z jakiego został opracowany plan wsparcia,
- Diagnoza sytuacji małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia,
- Cel wsparcia małoletniego,
- Identyfikacja zasobów wewnętrznych placówki oraz źródeł zewnętrznych wsparcia dziecka – ofiary krzywdzenia,
- Zakres współdziałania placówki z podmiotami zewnętrznymi na rzecz wsparcia dziecka,
- Zakres, wymiar godzin, okres wsparcia udzielonego dziecku,
- Formy i metody wsparcia dziecka,
- Ocena efektywności wsparcia udzielonego dziecku.

Przeprowadzenie diagnozy sytuacji małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia

- Charakterystyka doznanej krzywdy (rodzaj doznanej krzywdy, okoliczności doznanej krzywdy, stopień naruszenia prawa, stopień zagrożenia bezpieczeństwa ucznia – w obszarze zdrowia, życia, rozwoju dziecka).
- Analiza dostępnej dokumentacji, np. wyniki rozmów z małoletnim, wyniki obserwacji dziecka (zachowanie, wygląd) dokonane przez np. rodziców, psychologa/ pedagoga

innych pracowników oraz instytucji wspomagających ochronę dziecka, specjalistów – psychologa, pedagoga, terapeutę,

- Określenie czynników ryzyka doznanej krzywdy oraz czynników wsparcia małoletniego – ustalenie indywidualnych potrzeb ofiary krzywdzenia w obszarze jej zdrowia/życia, zdrowia psychicznego, funkcjonowania emocjonalno-społecznego oraz w obszarze prawnym i socjalnym.

Zdefiniowanie celu oferowanego wsparcia

- Udzielanie systematycznej/okresowej pomocy, np. psychologiczno-pedagogicznej, terapeutycznej, prawnej,
- Zapewnienie specjalistycznego wsparcia małoletniemu/jego rodzinie,
- Wdrożenie działań mających przywrócić równowagę emocjonalną dziecku/jego rodzinie,
- Wspieranie rodziców/opiekunów prawnych dziecka w rozwiązywaniu problemów wychowawczych,
- Pomoc małoletniemu w rozwiązywaniu konfliktów,
- Złagodzenie psychicznych i behawioralnych objawów skrzywdzenia złagodzenie stresu, lęku małoletniego,
- Zapewnienie bezpieczeństwa (np. socjalnego, psychicznego, prawnego),
- Wzmacnianie poczucia własnej wartości dziecka,
- Kształtowanie umiejętności radzenia sobie z brakiem akceptacji społecznej, izolowaniem, z trudnymi sytuacjami w środowisku rodzinnym i społecznym.

Identyfikacja zasobów wewnętrznych placówki oraz źródeł zewnętrznych wsparcia małoletniego – ofiary krzywdzenia

- zasoby wewnętrzne placówki: dyrektor, zespół psychologów/ pedagogów, zespół interwencyjny, rodzice/opiekunowie prawni dziecka,
- źródła zewnętrzne wsparcia dziecka krzywdzonego, np. sąd rodzinny, kurator sądowy, policja, placówki doskonalenia nauczycieli, służba zdrowia, GOPS; organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony dzieci przed krzywdzeniem.

Ustalenie zakresu współdziałania placówki z podmiotami zewnętrznymi na rzecz wsparcia małoletnich

Pracownicy placówki działają na rzecz wsparcia małoletniego zgodnie z zakresem swoich obowiązków i uprawnień, współpracując z rodzicami/opiekunami prawnymi dziecka.

Ustalenia harmonogramu działań w ramach wsparcia udzielanego małoletniemu- ustalenie zakresu, wymiaru godzin, okresu wsparcia

- zakres wsparcia wynika ze zdiagnozowanych w różnych obszarach indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjnych oraz psychofizycznych małoletniego– ofiary krzywdzenia,
- wymiar godzin i okres, w jakim będzie udzielane wsparcie zależy od doświadczanych przez dziecko skutków krzywdy oraz zaobserwowanych efektów wsparcia go w okresie monitorowania.

Ustalenie form i metod wsparcia małoletniego

Przykładowe formy pracy:

- indywidualna – konsultacje indywidualne; praca indywidualna z dzieckiem, w zależności od rodzaju krzywdy – pomoc prawna, medyczna, socjalna – zgodnie z przyjętymi w placówce procedurami,
- zespołowa: warsztaty rozwojowe, lekcje wychowawcze, zajęcia grupowe.

Przykładowe metody wsparcia krzywdzonego dziecka: bezpośrednia rozmowa prowadzona przez pedagoga/psychologa, zajęcia psychologiczno – pedagogiczne, warsztaty rozwojowe, analiza dokumentacji związanej z sytuacją małoletniego, obserwacja dziecka.

Ocena efektywności udzielanego wsparcia

- Zasady i sposób monitorowania efektów wsparcia, np. 2 razy w roku szkolnym – wyniki obserwacji prowadzonej przez nauczycieli i specjalistów, rodziców/opiekunów prawnych dziecka (sojuszników dziecka) w czasie oferowanych formach wsparcia zajęć, wyniki rozmów z dzieckiem, efekty wsparcia udzielanego przez podmioty zewnętrzne; analiza dostępnej dokumentacji,
- Ocena efektów wsparcia: ocena adekwatności udzielonego wsparcia do zdiagnozowanych potrzeb dziecka – ofiary krzywdzenia.

**POWIATOWE CENTRUM EDUKACJI I POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ
W WOŁOWIE**

ul. Tadeusza Kościuszki 27, 56-100 Wołów
tel. (71) 389 21 00 e-mail: wpodn@wołowpce.pl www.wołowpce.pl

Zał. nr 1

KARTA ZGŁOSZENIA PODEJRZENIA KRZYWDZENIA LUB KRZYWDZENIA MAŁOLETNIEGO

Dotyczy dziecka:		
Osoba zgłaszająca:	Imię i nazwisko:	
	Dane do kontaktu:	
	Stopień pokrewieństwa:	
	Źródło wiedzy lub informacji o przemyocy	
Data zgłoszenia:		
Forma zgłoszenia:	Pisemna, bezpośrednio, listownie, drogą listowną [niepotrzebne skreślić]	
Fakty wskazujące na stosowaną przemoc podane przez osobę zgłaszającą:		
Inne informacje o dziecku, rodzinie,		
Wskazanie potencjalnej osoby stosującej przemoc		
Podpis osoby zgłaszającej:	Podpis osoby przyjmującej zgłoszenie:	

Zał. nr 2

OŚWIADCZENIE O POUFNOŚCI

1. Oświadczam, że:
 - a. zapoznano mnie z przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych, a w szczególności z treścią ustawy ogólnego Rozporządzenia o ochronie danych UE z dnia 27 kwietnia 2016 r. oraz Ustawy o Ochronie Danych Osobowych,
 - b. zapoznano mnie ze „Standardami Ochrony Małoletnich” wdrożonymi w Powiatowym Centrum Edukacji i Pomocy Psychologiczno – Pedagogicznej w Wołowie,
 - c. zachowam poufność informacji i danych, które uzyskałem/am przy realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej oraz, że znane mi są przepisy o odpowiedzialności karanej za udostępnienie danych osobowych lub umożliwienie do nich dostępu osobom nieupoważnionym.

2. Zobowiązuję się do:
 - a. przetwarzania danych osobowych wyłącznie w zakresie i celu przewidzianym w powierzonych mi przez administratora obowiązkach,
 - b. nieujawniania danych zawartych w zbiorach danych, do których uzyskałem/am dostęp za upoważnieniem administratora danych,
 - c. nieujawniania sposobów zabezpieczeń danych osobowych przetwarzanych w placówce,
 - d. wykonywania operacji przetwarzania danych, zgodnie z Regulaminem Ochrony Danych Osobowych,
 - e. zabezpieczenia tych danych przed dostępem osób nieupoważnionych,
 - f. ochrony danych osobowych przed przypadkowym lub niezgodnym z prawem zniszczeniem, utratą, modyfikacją danych osobowych, nieuprawnionym ujawnieniem danych osobowych, nieuprawnionym dostępem do danych osobowych oraz przetwarzaniem,
 - g. zgłaszania incydentów naruszenia zasad ochrony danych osobowych Inspektorowi Ochrony Danych Osobowych lub bezpośrednio przełożonemu.

Przyjmuję do wiadomości, że postępowanie sprzeczne z powyższymi zobowiązaniami może być uznane przez administratora za naruszenie przepisów Ustawy o Ochronie Danych Osobowych oraz Rozporządzenia o Ochronie Danych UE z dnia 27 kwietnia 2016r.

.....

(miejscowość, data)

.....

(czytelny podpis pracownika)

Zał. nr 3

KWESTIONARIUSZ OCENY RYZYKA WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE WOBEĆ DZIECKA

**Kwestionariusza i algorytmu używa tylko pracownik oświaty!
Nie powinien być przekazywany dziecku lub rodzicom!**

LISTA A

INFORMACJA OD DZIECKA LUB OSOBY, KTÓRA BYŁA BEZPOŚREDNIM ŚWIADKIEM PRZEMOCY

- A.1.** Ktoś w domu bije dziecko, popycha, szarpie, potrząsa, przytrzymuje, rzuca w nie przedmiotem, itp.
- A.2.** Ktoś w domu używa wobec dziecka wulgarnych słów, obraża, poniża, straszy, szantażuje, izoluje w sposób ciągły i nieuzasadniony od kontaktu z innymi osobami, np. z rodziny lub z rówieśnikami, itp.
- A.3.** Opiekunowie nie zaspokajają podstawowych potrzeb dziecka, takich jak: przynależności, bezpieczeństwa, pożywienia, snu, leczenia, rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego, pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.
- A.4.** Ktoś w domu narusza sferę seksualną dziecka, tj.: dotyka intymnych części ciała, namawia na dotykanie intymnych części ciała osoby dorosłej, zmusza do kontaktu seksualnego, podejmuje kontakty seksualne z inną osobą w obecności dziecka, prezentuje pornografię lub zmusza do tworzenia treści pornograficznych z udziałem dziecka, itp.
- A.5.** Dziecko ma ślady przemocy fizycznej lub zaniedbania (opis A.10. i A.11.).
- A.6.** Dziecko mówi, że boi się wrócić do domu ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie (wobec siebie lub innych członków rodziny).
- A.7.** Dziecko mówi, że chce odebrać sobie życie ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie.
- A.8.** Dziecko jest świadkiem przemocy w rodzinie (wobec rodzica, rodzeństwa lub innej osoby mieszkającej w jego domu).

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI DOTYCZĄCA RODZICA:

- A.9.** Rodzic zachował się agresywnie (słownie lub fizycznie) wobec dziecka na terenie placówki oświatowej lub w miejscu publicznym, np. popchnął, szarpnął, uderzył, poniżył, itp.

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ DOTYCZĄCA DZIECKA:

- A.10.** Dziecko ma widoczne ślady przemocy fizycznej, np.: uszkodzenia ciała, siniaki, zadrapania, obrzęki, oparzenia, obrażenia ciała świeże i/lub w różnych stadiach gojenia się, rany na ciele, itp.
- A.11.** Dziecko ma widoczne ślady zaniedbania, np.: brak dbałości o higienę ciała, nieadekwatność ubioru do pory roku, wieku, itp. Występują zaburzenia, opóźnienia rozwojowe, problemy emocjonalne, niepełnosprawność, a dziecko nie otrzymuje potrzebnej pomocy, np.: opieki lekarskiej, zabiegów medycznych, terapii, wsparcia, itp. Sytuacja ta występuje pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.

LISTA B

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ DOTYCZĄCA DZIECKA:

- B.1.** Dziecko odtwarza doświadczaną przemoc – w relacjach rówieśniczych (lub zabawie), identyfikuje się z rolą ofiary i/lub sprawcy.
- B.2.** Dziecko reaguje nieadekwatnie do sytuacji powstałej w placówce, np.: lękiem, izolacją, autoagresją, agresją itp.
- B.3.** Dziecko zachowuje się autodestrukcyjnie, np.: gryzie, szczypie się, uderza głową. Dziecko jest od jakiegoś czasu lub stale apatyczne, ospałe, nie ma chęci do zabawy, eksploracji rozwojowej.
- B.4.** Dziecko boi się powrotu do domu i/lub reaguje lękiem lub innymi trudnymi emocjami na kontakt z rodzicem/rodzicami i/lub na sytuację powrotu do domu.
- B.5.** Dziecko często opuszcza zajęcia (dotyczy dzieci objętych obowiązkiem szkolnym) lub bez uzasadnionego powodu jest nieobecne bezpośrednio po rozmowach z rodzicami lub działaniach interwencyjnych placówki.

INFORMACJE DOTYCZĄCE RODZICÓW:

- B.6.** Postawa i zachowanie rodziców zagraża dobru, rozwojowi i bezpieczeństwu dziecka.
- B.7.** Rodzice nie współpracują z placówką przy udzielaniu pomocy dziecku.
- B.8.** Dziecko rozdzielone z rodzicami na skutek emigracji lub innej sytuacji losowej, pozostające bez opieki osoby dorosłej i/lub wsparcia emocjonalnego ze strony rodziców lub innych osób z rodziny.
- B.9.** Na terenie placówki rodzic jest pod wpływem środków zmieniających świadomość, np. alkoholu, narkotyków, itp. lub nie zgłasza się po odbiór dziecka.
- B.10.** Którakolwiek dziecko z rodziny z powodu przemocy lub zaniedbania wymagało umieszczenia w pieczy zastępczej.

LISTA C

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ LUB INFORMACJA OD OSÓB BĘDĄCYCH W KONTAKCIE Z DZIECKIEM I RODZICAMI:

- C.1.** Karalność rodzica za przemoc lub przemoc w rodzinie.
- C.2.** Wcześniejsze podejrzenie dotyczące przemocy wobec dziecka lub przemocy w rodzinie albo obecne podejrzenie przemocy w rodzinie dziecka.
- C.3.** Rodzic nadużywający środków zmieniających świadomość – np.: alkoholu, narkotyków, leków, itp.
- C.4.** Poważne problemy zdrowotne, emocjonalne, choroba psychiczna wśród osób zamieszkujących z dzieckiem.
- C.5.** Rozwód, separacja rodziców, konflikt w rodzinie lub inna sytuacja kryzysowa.
- C.6.** Dziecko o szczególnych wymaganiach wychowawczych, edukacyjnych i występuje 1 lub więcej spośród: problemy emocjonalne, problemy społeczne, zaburzenie rozwojowe, niepełnosprawność.
- C.7.** Niskie kompetencje wychowawcze rodziców, niewydolność wychowawcza lub brak zainteresowania rodziców rozwojem dziecka.
- C.8.** Matka i/lub ojciec byli poniżej 18 r.ż. w chwili narodzin dziecka.
- C.9.** Ubóstwo i wynikające z tego stanu problemy rodziców.

**Sprawdź, czy występują sygnały
ze wszystkich list: A, B i C, a następnie postępuj
zgodnie ze wskazówkami na drugiej stronie!**

Opracowanie:

Projekt realizowany w ramach programu
Obywatele dla Demokracji
finansowanego z Funduszy EOG

Źródło: [Kwestionariusz oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie oraz algorytmy postępowania dla oświaty](#) » Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia"

**DZIECI
STARSZE**

POWYŻEJ 9 LAT

**KWESTIONARIUSZ OCENY RYZYKA
WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE
WOBEK DZIECKA**

OŚWIATA

**Kwestionariusza i algorytmu używa tylko pracownik oświaty!
Nie powinien być przekazywany dziecku lub rodzicom!**

LISTA A

INFORMACJA OD DZIECKA LUB OSOBY, KTÓRA BYŁA BEZPOŚREDNIM ŚWIADKIEM PRZEMOCY

- A.1.** Ktoś w domu bije dziecko, popycha, szarpie, potrząsa, przytrzymuje, rzuca w nie przedmiotem, itp.
- A.2.** Ktoś w domu używa wobec dziecka wulgarnych słów, obraża, poniża, straszy, szantażuje, izoluje w sposób ciągły i nieuzasadniony od kontaktu z innymi osobami, np. z rodziny lub z rówieśnikami, itp.
- A.3.** Opiekunowie nie zaspokajają podstawowych potrzeb dziecka, takich jak: przynależności, bezpieczeństwa, pożywienia, snu, leczenia, rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego, pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.
- A.4.** Ktoś w domu narusza sferę seksualną dziecka, tj.: dotyka intymnych części ciała, namawia na dotykanie intymnych części ciała osoby dorosłej, zmusza do kontaktu seksualnego, podejmuje kontakty seksualne z inną osobą w obecności dziecka, prezentuje pornografię lub zmusza do tworzenia treści pornograficznych z udziałem dziecka, itp.
- A.5.** Dziecko ma ślady przemocy fizycznej lub zaniedbania (opis A.10. i A.11.).
- A.6.** Dziecko mówi, że boi się wrócić do domu ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie (wobec siebie lub innych członków rodziny).
- A.7.** Dziecko mówi, że chce odebrać sobie życie ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie.
- A.8.** Dziecko jest świadkiem przemocy w rodzinie (wobec rodzica, rodzeństwa lub innej osoby mieszkającej w jego domu).

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI DOTYCZĄCA RODZICA:

- A.9.** Rodzic zachował się agresywnie (słownie lub fizycznie) wobec dziecka na terenie placówki oświatowej lub w miejscu publicznym, np. popchnął, szarpnął, uderzył, poniżył, itp.

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ DOTYCZĄCA DZIECKA:

- A.10.** Dziecko ma widoczne ślady przemocy fizycznej, np.: uszkodzenia ciała, siniaki, zadrapania, obrzęki, oparzenia, obrażenia ciała świeże i/lub w różnych stadiach gojenia się, rany na ciele, itp.
- A.11.** Dziecko ma widoczne ślady zaniedbania, np.: brak dbałości o higienę ciała, nieadekwatność ubioru do pory roku, wieku, itp. Występują zaburzenia, opóźnienia rozwojowe, problemy emocjonalne, niepełnosprawność, a dziecko nie otrzymuje potrzebnej pomocy, np.: opieki lekarskiej, zabiegów medycznych, terapii, wsparcia, itp. Sytuacja ta występuje pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.

LISTA B

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ DOTYCZĄCA DZIECKA:

- B.1.** Dziecko odtwarza doświadczaną przemoc – w relacjach rówieśniczych (lub zabawie), identyfikuje się z rolą ofiary i/lub sprawcy.
- B.2.** Dziecko reaguje nieadekwatnie do sytuacji powstałej w placówce, np.: lękiem, izolacją, autoagresją, agresją itp.
- B.3.** Dziecko zachowuje się autodestrukcyjnie, np.: bije, szczypie się, nacina sobie skórę, itp. lub występują zachowania ryzykowne dziecka, np.: ucieczki z domu, używanie substancji zmieniających świadomość, ryzykowne kontakty, itp.
- B.4.** Dziecko boi się powrotu do domu i/lub reaguje lękiem lub innymi trudnymi emocjami na kontakt z rodzicem/rodzicami i/lub na sytuację powrotu do domu.
- B.5.** Dziecko często opuszcza zajęcia (dotyczy dzieci objętych obowiązkiem szkolnym) lub bez uzasadnionego powodu jest nieobecne bezpośrednio po rozmowach z rodzicami lub działaniach interwencyjnych placówki.

INFORMACJE DOTYCZĄCE RODZICÓW:

- B.6.** Postawa i zachowanie rodziców zagraża dobru, rozwojowi i bezpieczeństwu dziecka.
- B.7.** Rodzice nie współpracują z placówką przy udzielaniu wsparcia dziecku.
- B.8.** Dziecko rozdzielone z rodzicami na skutek emigracji lub innej sytuacji losowej, pozostające bez opieki osoby dorosłej i/lub wsparcia emocjonalnego ze strony rodziców lub innych osób z rodziny.
- B.9.** Na terenie placówki rodzic jest pod wpływem środków zmieniających świadomość, np. alkoholu, narkotyków itp.
- B.10.** Ktorekolwiek dziecko z rodziny z powodu przemocy lub zaniedbania wymagało umieszczenia w pieczy zastępczej.

LISTA C

OBSERWACJA PRACOWNIKA SZKOŁY LUB PLACÓWKI OŚWIATOWEJ LUB INFORMACJA OD OSÓB BĘDĄCYCH W KONTAKCIE Z DZIECKIEM I RODZICAMI:

- C.1.** Karalność rodzica za przemoc lub przemoc w rodzinie.
- C.2.** Wcześniejsze podejrzenie dotyczące przemocy wobec dziecka lub przemocy w rodzinie albo obecne podejrzenie przemocy w rodzinie dziecka.
- C.3.** Rodzic nadużywający środków zmieniających świadomość – np.: alkoholu, narkotyków, leków, itp.
- C.4.** Poważne problemy zdrowotne, emocjonalne, choroba psychiczna wśród osób zamieszkujących z dzieckiem.
- C.5.** Rozwód, separacja rodziców, konflikt w rodzinie lub inna sytuacja kryzysowa.
- C.6.** Dziecko o szczególnych wymaganiach wychowawczych, edukacyjnych i występuje 1 lub więcej spośród: problemy emocjonalne, problemy społeczne, zaburzenie rozwojowe, niepełnosprawność.
- C.7.** Niskie kompetencje wychowawcze rodziców, niewydolność wychowawcza lub brak zainteresowania rodziców rozwojem dziecka.
- C.8.** Matka i/lub ojciec byli poniżej 18 r.ż. w chwili narodzin dziecka.
- C.9.** Ubóstwo i wynikające z tego stanu problemy rodziców.

**Sprawdź, czy występują sygnały
ze wszystkich list: A, B i C, a następnie postępuj
zgodnie ze wskazówkami na drugiej stronie!**

Opracowanie:

Projekt realizowany w ramach programu
Obywatela dla Demokracji
finansowanego z Funduszy EOG

Źródło: [Kwestionariusze oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie oraz algorytmy postępowania dla oświaty](#) » [Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”](#)

Zał. nr 4

KWESTIONARIUSZ DIAGNOSTYCZNY DO OSZACOWANIA ZANIEDBANIA

L.p.	Symptomy wskazujące na przemoc/zaniedbanie	tak	nie
1	Nieadekwatne ubranie (do pory roku lub pogody)		
2	Niedowaga, niedożywienie, zmęczenie, podkrążone oczy		
3	Budna odzież		
4	Budne ciało		
5	Nieprzyjemny zapach/ insekty		
6	Brak podręczników i przyborów szkolnych		
7	Kradzieże (jedzenia, przedmiotów)		
8	Przebywanie poza domem w późnych godzinach		
9	Bardzo częste przebywanie poza domem niezależnie od pory roku		
10	Ma dorosłych „kolegów”		
11	Nie ma kolegów wśród rówieśników		
12	Z trudem nawiązuje relacje		
13	Izoluje się od rówieśników		
14	Bije się po twarzy/głowie lub wrywa sobie włosy		
15	Często ma ślady zadrapań siniaków		
16	Często odnosi obrażenia (skręcenia, złamania, stłuczenia)		
17	Bije innych		
18	Zawiera przyjaźnie, potem reaguje wrogością		
19	Gwałtownie uchyla się przed dotykiem		
20	Moczy się		
21	Boi się przebywać w zamkniętych pomieszczeniach		
22	Boi się ciemności		
23	Unika zajęć wychowania fizycznego		
24	Unika sytuacji leżakowania w przedszkolu		
25	Nie bierze udziału w wycieczkach		
26	Angażuje się w zachowania destrukcyjne skierowane przeciwko sobie, przedmiotom lub zwierzętom		
27	Miewa nagłe zmiany nastroju (od euforii do agresji)		
28	Prezentuje natrętne, narzucające się zachowania		
29	Nie odwzajemnia emocji		
30	Odrzuca próby nawiązania bliskości		
31	Ma wybuchy wściekłości		
32	Nadmiernie skraca dystans fizyczny		
33	Demonstruje zachowania seksualne		
34	Nie docenia własnych osiągnięć		
35	Ma koszmary nocne		
36	Ma problemy szkolne		
37	Inne:		

Uwaga: Wymienione zachowania należy analizować biorąc pod uwagę całość informacji o rodzinie. Pojedynczych zachowań z listy nie można traktować jako jednoznacznie wskazujących na przemoc lub zaniedbanie.